

ריבונה של תורה

כתובת המערכת: מודיעין עילית, חסילת יוסף 3/10. טל' 08-9744220 © דוא"ל לתגובות ורשימת תפוצה: rg5740@gmail.com

אַרְאֵה בְּנַחְמָה

חמישה דברים נחסרו בבית המקדש השני - לדברי הגמרא **במש' יומא** (כא, ב): **ארון כפורת וכרובים** [שלושתם נחשבים כאחד, כי הכפורת והכרובים היו על הארון (עי' רש"י ומהרש"א)]. **אש**. **שכינה** [שלא שרתה במקדש (רש"י)]. **אורים ותומים**. **רוח הקודש** [פירש רש"י, שלא שרתה על הנביאים. וכתב השפת אמת (יומא, שם) שמשמע מדברי רש"י, **שמיד כשנבנה בית שני נפסקה הנבואה, ואפילו מהנביאים שנתנבאו לפני כן!**]. ובגמרא שם נתבאר שחסרון חמשת הדברים הללו רמוז בנבואת חגי (א, ח), בפסוק שנאמר בבנין בית שני - "עלו הקר וּבְנוּ הַבַּיִת וְאָרְצָהּ בּוּ וְאֶפְכָּדְךָ אִמְרַהּ". כי הכתיב הוא **"אֶפְכָּד"**, אך הקרי הוא **"וְאֶפְכָּדְךָ"**, ונמצא שבכתיב חסירה האות ה', ורמז יש בחסרון זה לחמישה דברים שחסרו בבית שני. **והמהרש"א** (ח"א, שם) כתב בזה ביאור נפלא, כי הנה מצינו **במסכת הוריות** (יב, א) שבבית שני חסרו יותר מחמישה דברים, כי לא היו בו **שמן המשחה וצננות המן ומקלו של אהרן** ועוד דברים שנגנזו יחד עם הארון. אך הגמ' ביומא מנתה רק את חמשת הדברים החשובים והנצרכים ביותר שהיו בבית ראשון וחסרו בבית שני. ודבר זה רמוז במילה **"ואכבדה"** שהיא מלשון **כבוד**, שדוקא בה נחסרה האות ה', כנגד חמשת הדברים הנכבדים ביותר שחסרו בבית שני.

ראשון [נהרות בבל], ואח"כ חורבן בית שני [זכור ה' לבני אדום], ולבסוף שוב חזר והזכיר "בת בבל השדודה". וזאת משום שחורבן בית ראשון ושני הוא חורבן אחד ארוך ומתמשך, שאת ראשיתו והתחלתו יסדה מלכות בבל בבית ראשון, וגומרו והשלמתו בבחינת "מכה בפטיש" היה ע"י מלכות רומי מזרע אדום [ולכן אמר באדום "זכור ה' לבני אדום וגו', האומרים **ערו ערו עד היסוד בה**", דהיינו שאדום **סיימו והשלימו** את החורבן שהתחילו הבבלים]. וכתב עוד, כי לכך הוזכרה יחד פורענותם של בבל ואדום לעתיד לבא **[בבל- "אשרי שיאחו וניפץ" וכו'. אדום- "זכור ה' לבני אדום" וכו']**. כי שניהם יענשו על אותו חורבן שהביאו יחד על ישראל.

"עלה אריה מטבכו"

ובמסכת שבת (שם) ביאר המהרש"א באופן נפלא על פי היסוד הנ"ל, את דברי חז"ל שנבוכדנצר רכב על אריה וקִשֶׁר נחש גדול בראשו. כי רש"י פירש שקשר את הנחש סביב צוואר האריה כמין אפסר. אך המהרש"א פירש, שהנחש היה קשור על ראשו של נבוכדנצר, והיה ככתר לראשו. ונתכוונו חז"ל בזה, שאריה הוא מזלו של נבוכדנצר [כמו שכתוב (ירמיהו ד, ז) "עלה אריה מסבכו"], ולכן נחרב הבית על ידו בחודש אב שמזלו אריה. והנחש שעל ראשו רומז לנחש הקדמוני שהוא מזלו וכחו של עשו שנחרב בית שני על ידו.

ואם היינו מניחים שבאמת אין קשר בין שני החורבנות של בבל ורומי, אם כן אין שום סיבה שתהיה שייכות וקשר בין האריה של בבל לנחש של אדום. אך לדברי המהרש"א הרי זה כמין חומר, כי באמת בבל ואדום החריבו יחד את המקדש, בבל פתחה בחורבן, ואדום השלימתו, ועל כן סבוכים וקשורים הם הארי של בבל והנחש של אדום, וגלותם גלות אחת היא.

ובמסכת יומא (שם) הוסיף המהרש"א, שאותו כח של מזל אריה שניתן לנבוכדנצר בחורבן בית ראשון, ניתן גם לעשו שהוא סיטרא דשמאלא ונחש הקדמוני, ולכך נחרבו שני הבתים בחודש אב שמזלו אריה. [ויש שדרשו (ספר התודעה פל"ג בשם המפרשים) שחודש "אב" הוא נוטריקון "אדום, בבל"].

"אתא בוקר וגם לילה"

פרשה עלומה נוספת שתבאר ע"פ היסוד הנ"ל היא נבואת ישעיה על אורך הגלות (כא, יא-יב) **"משא דומיה אלי קרא משעיר שמר מה מלילה שמר מה מלילה. אמר שמר אתא בקר וגם לילה אם תבעיון בעיוי שבו אתיו"**. ודרשו חז"ל (סנהדרין זד, א) **"המלאך הממונה על הרוחות דומיה שמו. נתקבצו אצלו כל הרוחות ואמרו לו: שומר מה מלילה שומר מה מלילה. אמר שומר אתא בקר וגם לילה אם תבעיון בעיו שבו אתיו"**. ופירש"י שהמלאך דומיה הוא שר הרוחות [שהנשמות מופקדות אצלו]. והרוחות שאלו אותו, מה אומר הקב"ה על גלות אדום שנמשלה ללילה ומתי יבוא קץ הגאולה. והשיב להם, שאמר הקב"ה **"אתא בוקר"** - גאולה תבוא, **"וגם לילה"** - אבל מתחילה תהיה גלות ארוכה. ועוד, שישאל יגאלו, ויבנה מקדש שני, ואח"כ יחזרו ויגלו בגלות אדום. אך **"אם תבעיון"** - אם תבקשו להיגאל, **"בעיוי"** - בקשו רחמים, ו**"שובו"** - בתשובה, ו**"אתיו"** [תבואו] לגאולה.

והתורת חיים (שם) ביאר ששאלת "שומר מה מלילה שומר מה מלילה" היא כפולה: א. **"שומר מה מלילה"** - מדוע הגלות שנמשלה ללילה מתארכת. ב. **"שומר מה מלילה"** - מה נשתנה חורבן בית ראשון שנגאלנו ממנו לאחר ע' שנה מחורבן בית שני שגלותו מתארכת. וזה רמוז בתיבת **"מלילה"** שהיא בגימטריא 70 [כנגד שבעים שנות גלות בבל]. ועל כך השיב **"אתא בוקר וגם לילה"**, שהגאולה הראשונה לא היתה גאולה גמורה על אף שחזרו ישראל לאדמתן [וכאמור לעיל שהיא פקידה בעלמא] ואין להקשות ממנה על עיכוב הגאולה השלימה.

מדוע לא חזרו הארון והכפורת בגאולת בבל

ועל רקע הדברים הללו יתבאר להלן יסוד חשוב בענין חורבנות שני בתי המקדש. כי הנה יש לדעת שחסרון חמשת הדברים הנכבדים והחשובים בבית שני, מעיד על כך שבבנין בית שני ובגאולת בבל לא זכו ישראל לגאולה שלימה. וכדברי המהרש"א **במסכת חגיגה** (טז, ב), שאם לא כן מדוע לא זכו ישראל באותה שעה לחזרתה כבראשונה של מלכות בית דוד, ומדוע עדיין נשתעבדו לפרס וליוון ולרומי עד ימינו אנו. וכן מדוע לא חזרו הארון והכפורת ושאר הדברים שהיו בבית ראשון. ועל כרחק שגאולת בבל היתה גאולה חלקית.

ובזה ביאר המהרש"א את דברי ר' יהודה (חגיגה, שם) שאמר **"אראה בנחמה"**, שפירשוהו **התוס'** (שם, ד"ה אראה) בנחמת ציון. כי יהודה בן טבאי היה בזמן בית שני, ומדוע ביקש לראות בנחמת ציון בשעה שהמקדש עומד על תילו. ועל כרחק אתה אומר, שבבית שני לא נגאלו ישראל גאולה שלימה, ועדיין לא זכתה ציון לנחמה גמורה, ולכן היה יהודה בן טבאי מצפה יחד עם כלל ישראל לנחמתה השלימה של ציון וירושלים.

הקב"ה הראה לדוד חורבן בית ראשון ושני

ועומק דברי המהרש"א יגלה לעינינו לאור יסוד שנשנה פעמים רבות בדברי המהרש"א במרחבי הש"ס (ח"א שבת קכ, א. יומא ט, ב. גיטין נו, ג), והוא, **שחורבנות בית ראשון ושני הם בעצם חורבן אחד**, כי על אף גאולת בבל ובנין בית שני שאירעו בתווך שבין חורבן בית ראשון לשני, נחשבים שני החורבנות כחורבן אחד מתמשך [ומטרת גאולת בבל ובנין הבית באמצע חורבן זה יתבאר להלן].

ובדרך זו ביאר המהרש"א (גיטין, שם) את דברי הגמ' "אמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב "על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון?". מלמד, שהראהו הקב"ה לדוד חורבן בית ראשון וחורבן בית שני. חורבן בית ראשון, שנאמר: על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו. חורבן בית שני, דכתיב "זכור ה' לבני אדום את יום ירושלים האומרים ערו ערו עד היסוד בה".

והיינו כי כל מזמור בתהלים שלא נזכר מי אמרו, מסתמא דוד אמרו. ומצינו כמה מזמורים שאמרו המשוררים על שם העתיד על הגלות והחורבן, אבל בדוד לא מצינו שאמר מזמור על החורבן מלבד "על נהרות בבל" שאמרו בלשון הגולים [ישם ישבנו] וכו'. ובמזמור זה הזכיר דוד את שני החורבנות, בתחילה חורבן בית

רבינו ישעיה, מה יוצא לנו פתוך הלילה הזה?

והנה בירושלמי (תענית פ"א) דרשו פסוקים אלו בישיעה וישראל: "שומר מה מלילה" אמרו ישראל לישעיה, רבינו ישעיה, מה יוצא לנו מתוך הלילה הזה? אמר להן המתינו לי עד שאשאל, כיון ששאל חזר אצלן. אמרו לו "שומר מה מלילה" מה מילל שומר העולמים? אמר להן "אמר שומר אתה בוקר וגם לילה", בוקר לישראל ולילה לאומות העולם. אמרו לו אימתי? אמר להם "אם תבעיון בעיון" אימתי שתבקשוהו הוא בא! אמרו לו, מי מעכב? [דהיינו שבדאי אנו רוצים להיגאל, ומדוע הדבר מתעכב אם הוא תלוי בבקשתנו]. אמר להן, "שובו אתיו" - תשובה מעכבת בעדכם".

ובדרך זו ביאר הצ"ח (דרכי הצליח דרוש כ"ב לעשיית) את כפילות השאלה "שומר מה מלילה, שומר מה מלילה", שהלא בגלות מצרים על אף שנגזרו מתחילה ד' מאות שנות שעבוד, נגאלו ישראל קודם הזמן כיון שקושי השיעבוד השלים, וא"כ אף בגלות החל הזה הרי "אנחנו נתונים בצרה ובשעבוד קשה מאד תחת הישמעאלים, וכל יום קללתו מרובה, ועיר אלקים מושפלת, ומה יהא בסופנו". ועל כך השיב "אמר שומר [כבר] אתה בוקר" וכלו כל הקיצין, והעיכוב אינו אלא מצידנו שלא שבנו בתשובה, ואין ישראל נגאלים אלא בתשובה.

"כי אשב בחושך" בחורבן בית ראשון ואחרון

ואף החתם סופר (פ"י בלק) הלך בעקבות היסוד המקשר בין החורבנות, וכתב, שהנה ידוע שחטא העגל רומז לחורבן בית ראשון שהיה בעוון עבודה זרה, וחטא המרגלים רומז לחורבן בית שני שהיה בעוון שנאת חנם. ובאמת לא היו אלו ב' חטאים נפרדים, אלא שפורענותם של ישראל החלה ב"י בתמוז בשנה הראשונה ליציאת מצרים בעשותם העגל, ונמשכה ונגמרה בשנה השניה בתשעה באב שאז חטאו במרגלים. וכנגד זה היו ב' חורבנות המקדשים שהינם חורבן אחד, כי "חורבן בית ראשון היה התחלת שפלותינו, והיה גומר והולך גומר והולך עד חורבן בית שני". וכמו שבי"ז בתמוז נבקעו החומות ובטי' באב נגמר החורבן, כך חורבן בית ראשון היה כבקיעת החומה, וחורבן בית שני כגמר החורבן הוא. ובוזה יוטעמו דברי המדרש (דב"ר י"א) "כי אשב בחושך בחורבן בית ראשון ואחרון, ה' אור לי לימות המשיח". דהיינו ששתי החורבנות נחשבים כחושך אחד מתמשך ללא הפסק של אור באמצע (וכאילו שהגאולה באמצע לא נחשבת).

מדוע לא גלו גלות אחת ללא הפסק בבית שני?

ברם, יש להקשות שאם ב' החורבנות הם חורבן אחד ארוך, מה היתה מטרתה של גאולת בבל, שהיתה גאולה חסירה ולא מושלמת בגדר "פקידה" בעלמא, ומדוע מלכתחילה לא גלו ישראל גלות אחת ללא הפסקה בבית שני? תשובת הדבר נמצאת בספר יערות דבש (ח"א דרוש ד' י"ג) שביאר, שבימי עזרא עדיין לא נמחל עוון בית ראשון. אלא שהמצב הרוחני של ישראל בגלות בבל היה נורא, שנשתקעו בע"ז עד ששכחו במשך ע' שנים את שמירת השבת ומצוות סוכה ועוד מצוות (כמבואר בספר עזרא), ונשאו מבנות הגויים. ואם היו שרויים בגלות עוד מאה או מאתים שנה, היתה נשכחת התורה מכל וכל מבלי זכר ח"ו. והיות וכתר ה' ברית עם האבות לכל תשכח תורתו מבניהם ולבל יתערבו בגוים, לזאת עשה למען שמו, ופקד אותנו מקץ ע' שנים, כאשר היה עדיין רישומה של התורה

לע"נ מרן הגר"ש א"ישיב זצוק"ל

מדוע טייל הקב"ה עם אברהם בליל החורבן?

ולפ"ז ביאר היערות דבש את דברי חז"ל (מנחות נ"ג, ב) שבליל חורבן בית ראשון בא אברהם אבינו לבית המקדש, והיה הקב"ה מטייל עמו ארוכות וקצרות, ושאלו מה לידידי בביתי וכו'. והתחנן אברהם לפני השי"ת על החורבן ועל גלות בניו. ולכאורה מה מקום יש לטיול בלילה מר שכה, ומהו שאמרו "שהיה מטייל עמו ארוכות וקצרות". אלא, שבאמת לא חשש אברהם מעצם הגלות, כי כבר נתבשר בברית בין הבתרים בשעבוד ד' מלכויות, אלא שהיה מתיירא שמא תגרום הגלות לזרעו ירידה רוחנית, וכאורך הגלות כן תעמיק בהם שכחת התורה, עד שיתערבו בגויים ללא היכר. ולכך ניחמו הקב"ה שלא יגלו כבר מעתה לאורך שנים, אלא שיגלו לע' שנים, ואח"כ ישובו ותקבע בהם תורת ה', וע"י כן לא תמוש מאיתם בגלות הארוכה שלאחר מכן. וזהו שאמרו שטייל ה' עימו ארוכות וקצרות, כי הטייל מסמל את הגלות. וטייל עימו ארוכה וקצרה, להורות שהגלות תתחלק לשנים, גלות קצרה בבבל, ואח"כ גלות ארוכה הלא היא גלותנו אנו.

ההקבלה המופלאה בין גאולת בבל למצרים

ולאור דברינו עד עתה נתבונן בהקבלה המופלאה שבין גאולת בבל לגאולת מצרים, כי ידועים דברי המפרשים שמלכתחילה היו עתידים ישראל להיגאל ממצרים בסוף ארבע מאות שנה, ושוב לא היו משתעבדים וגולים מארץ ישראל. אמנם, מצרים החטיאו כל כך את ישראל עד שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה. ואם היו ישראל משתעבדים במצרים עוד זמן מה, היו מושרשים בטומאה ככל הגויים, ועל ידי כך, לא היו ראויים לקיום הבטחת "כי גר יהיה זרעך ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", שהרי מי שאינו הולך בדרכי אברהם אינו קרוי זרעו, כשם שאין עשו וישמעאל נקראים זרע אברהם. ומשום כך מיהר הקב"ה להוציאם ממצרים לפני זמן הגאולה, כשעדיין נותר בהם רושם קדושה מהאבות. והרי זה ממש כדברי היערות דבש בענינה של גאולת בבל שלא היתה אלא בגדר "פקידה" בעלמא, ונועדה לשמר את צביונם הרוחני של ישראל במשך הגלות הארוכה, ושימשה כעין "הפסקה" באמצע הגלות כדי "לצייד" את ישראל במטעני רוח שסייעו להם לשרוד מבחינה רוחנית את הגלות. וזכינו לכוון בזה לכלי יקר (בראשית לה, י) שביאר את הטעם שניסי מצרים יהיו טפלים לעומת הניסים שיתרחשו בגאולה העתידה (ראה ברכות יג, א), לפי שבגאולת מצרים לא היתה לישראל מספיק זכות לצאת ביד רמה ויצאו ברמיה באמרם "נלך לזבוח לה' אלהינו", וכן יצאו בחפזון. ואף גאולת בבל לא היתה כי אם פקידה בעלמא, ולכך נאמר גם בה (ישעיה מח, ט) "יצאו מבבל ברחו מכשדים". אבל בגאולה העתידה שתהא לאחר שיתמרקו כל העוונות, נצא ביד רמה ובמישור, ולא בחפזון, וכמו שנאמר (שם נב, טז) "כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו".

לשמיעת שיעורי הרב ראובן גולן ב'קול הלשון' חייגו 03-6171001. לשידור החי יש להקיש כוכבית. לשיעורים מוקלטים יש להקיש ברצף 1-2-48-1.

העלון מוקדש לע"נ
פרץ בן מסעודה ז"ל עטיה יורם רם שמואל בן חיים ז"ל עובדיה ישראל בן שמעון ז"ל מועלם אהובה בת מנחם ע"ה ירימי שמעון בן סעיד ז"ל מועלם רבקה בת סביחה ע"ה מצליח מאיר בן עליה ז"ל מור יוסף הרב מרדכי צמח בן מוזל זצוק"ל אברהם בן גיטה ז"ל חזן דוד בן-ציון בן בידה ז"ל הרוש תנצב"ה

העלון מוקדש לע"נ
מיכאל בן יוכבד אביגיל ז"ל חנוך שרית בת כרמלה ע"ה רזיאל משיח בן שושנה רוזה ז"ל גיא חנה בת סאלם ע"ה גראפי אליהו בן זוהרה ז"ל אטיאס ורדה בת יוסף ע"ה גהלי יצחק בן הלן ז"ל הוד לילי בת זאיה ע"ה הוד חיה חייקה בת חיים משה ע"ה קץ תנצב"ה

העלון מוקדש לע"נ
הרב ישי בן סעדיה זצ"ל שרעבי יהודה בן רבקה ז"ל שמעוני רחמים בן יעקב ז"ל אמנו פנינה נעמי בת לעיישה ע"ה אוחנה מרדכי בן זוהרה ז"ל בוהדנה איילת בת זוהרה ע"ה בוהדנה ורדה בת גמרה ע"ה סרור משיח בן שושנה רוזה ז"ל גיא תנצב"ה

העלון מוקדש לע"נ
ר' בנימין בן משה ז"ל קומה סרח שרה בת רחמה ע"ה קומה רחל בת סאלחה ע"ה מעברי נאו'ה מוזל בת תאג'ה ע"ה סלמי צביה בת סרח ע"ה דוד שרה זוהרה בת דוד ע"ה גדסי שרינה בת לואיזה ע"ה מוזל יצחק בן לונה ז"ל טובול יצחק בן תמו ז"ל אביסדיד נעמה בת שמעה ע"ה רידי תנצב"ה

קורא נכבד! עלון זה יו"ל כחלק מפעילויות מוסדות "דרכי תורה" החובות. בנוסף לכך קיימים: כוללים לאברכים מצויינים. בימ"ד להוראה ולרבנות. כולל ערב. כולל בין הזמנים. כולל יום שישי. כולל פנסיונרים. קרן "פותח את ידך" - סיוע למשפחות נצרכות. וכן הנצחה לע"נ הנפטרים. אם ברצונך להיות שותף למפעל אדיר של תורה וחסד במשך כל ימות השנה, צור קשר עם הנהלת המוסדות, והבא ברכה אל ביתך!